

Input Gesprek van de DAG Architectuurklimaattop 2018

Wat voorafging: de context

Groningen groeit de komende jaren flink. Dat gaat gepaard met een forse ruimtelijke opgave. Om de groei op te kunnen vangen, zijn 20.000 nieuwe woningen nodig. Verder zal er geïnvesteerd moeten worden in infrastructuur, groen, openbaar vervoer, openbare ruimte en publieke voorzieningen, bijvoorbeeld op het vlak van cultuur en sport. En laten we ook de ambities op het vlak van duurzaamheid en de noodzakelijke energietransitie niet vergeten. Bovendien liggen er opgaven in de bestaande wijken en de transformatie van (voormalige) bedrijventerreinen tot volwaardige onderdelen van de stad waar wonen en werken op een vanzelfsprekende manier samenkomen.

Vanuit deze gedachte zetten DAG en GRAS een aantal punten op papier. We hebben ze verderop in dit document als bijlage toegevoegd. We legden deze punten voor aan Martine Drijfholt (Team 4 Architecten), Ben van der Meer (Vector-i) en Bart Westerveen (mede-initiator Architectuurklimaattop 2017). Samen met hen kwamen we tot een serie quotes, stellingnames en vragen. Deze dienen als voorzet voor het Gesprek van de DAG: het vervolg op de succesvolle Architectuurklimaattop 2017. Met alle reacties, ideeën, plannen en opmerkingen die tijdens het Gesprek van de DAG binnenkomen, willen wij een bijdrage leveren aan een breed gedragen en inspirerend nieuw gemeentelijk architectuurbeleid.

De voorzet

De Ontwerp-omgevingsvisie The Next City: de Groningse leefkwaliteit voorop is bijna gereed. Het is geweldig dat we als stad weer over zo'n mooie overkoepelende visie beschikken. Er spreekt ambitie uit. Wij voelen ons aangesproken. Nu is het tijd om de visie handen en voeten te geven en The Next City ook te voeden met ambities op het vlak van architectuur en ruimtelijke kwaliteit. Vanuit de vakgemeenschap doen we dat graag. De Groninger architectuurwereld roert zich weer. Tijdens de Architectuurklimaattop 2017 is bovendien een oproep gedaan om met een nieuw architectuurbeleid te komen. Aan dit beleid wordt momenteel gewerkt. Alle reden om ook vanuit 'het vak' onze bijdrage te leveren.

Met deze voorzet willen we dit gesprek graag voeden. Dat doen we met de volgende quotes, vragen en stellingnames:

“Alles wat met aandacht is vormgegeven, bewijst lang z'n waarde. De geschiedenis van onze stad toont dat aan. Aandacht is een duurzame investering. Daarom moeten we zorgen dat we over pakweg vijftig jaar met trots terug kunnen kijken op dat wat we nu inzetten.”

“We constateren dat het bouwen van kwaliteit nog geen vanzelfsprekendheid is. Hoe doorbreken we dit? Hebben we daarvoor een architectuurbeleid nodig? En zo ja, wat betekent dit dan?”

“Er komt heel veel op onze stad af. Alle reden om het hoofd koel te houden. Al deze opgaven, van groot tot klein, verdienen aandacht en zorgvuldigheid. Zwicht niet onder economische druk! Dit is (ook) een culturele opgave. En cultuur en economie zijn twee loten aan dezelfde stam. Wat voor stad willen we zijn?”

“Openbare ruimte is de drager van de stad. Goede stedenbouw maakt of breekt een plan. Daarop moet de focus liggen: het eerste aandachtspunt van een architectuurbeleid.”

“Wanneer iets verdwijnt om gesloopt wordt, dient er altijd iets beters voor in de plaats komen: een herplantplicht voor kwaliteit.”

“Bouwen doe je met een architect: van grote tot kleine korrels. Het aantal opgaven is gigantisch. Toch bedienen we die brede markt nog onvoldoende. Ook in de kleine korrel is veel kwaliteitswinst te halen. Hier is een wereld te winnen.”

“Er is grote behoefte aan de verhalen over de totstandkoming van stedenbouw en architectuur. Door die behoefte te bedienen, versterken we onze positie. Als vak moeten we veel meer vertellen over het hoe en waarom.”

“Bij een gezond architectuurklimaat hoort een gezond debat, waarin ruimte is voor complimenten en een kritische blik. (Zelf)kritiek is een belangrijk instrument voor kwaliteit. Niet alleen over gebouwen en ruimte, maar ook over tenders, aanbestedingen en beleid. Laten we het gesprek blijven voeren en het allerbeste in elkaar naar boven halen: architecten én beleidsmakers, opdrachtgevers, ontwikkelaars. Dat is de beste basis voor een geweldig architectuurklimaat!”

Tot zover onze voorzet. We zijn benieuwd naar jullie reacties, opmerkingen aanvullingen, steunbetuigingen, kritiek, koerswijzigingen etc. etc. Denk met ons mee en tot dinsdag 15 mei aanstaande, bij het Gesprek van de DAG!

Martine Drijfholt (Team 4 Architecten)

Ben van der Meer (Vector-i)

Bart Westerveen (mede-initiator Architectuurklimaatop 2017)

Peter Michiel Schaap (Stichting Dag van de Architectuur + Platform GRAS)

Bijlage: de punten van DAG en GRAS

Met de onderstaande punten gingen de Stichting Dag van de Architectuur en Platform GRAS het gesprek aan, met de bovenstaande scherpe voorzet als resultaat. Stichting DAG en GRAS werden daarbij vertegenwoordigd door Ronald Koekoek (De Unie Architecten en voorzitter Stichting Dag van de Architectuur), Erik Dorsman (De Deur in Huis en bestuurslid Stichting Dag van de Architectuur), Sandra Grabs (projectleider GRAS en Dag van de Architectuur) en Peter Michiel Schaap (coördinator Platform GRAS en bestuurslid Dag van de Architectuur).

1. The Next City verdient een architectuurbeleid

Hoewel in The Next City de woorden architectuur en stedenbouw nauwelijks vallen, is de enorme ruimtelijke opgave waar Groningen voor staat natuurlijk een ontwerpogave. Laten we het erop houden dat dit zo'n open deur is dat het benoemen van de ontwerpdisciplines niet nodig leek. Toch is het goed dit te bekrachtigen. Deze opgave is expliciet ook een culturele opgave. Daarbij moeten we het onszelf gunnen om over pakweg dertig jaar met trots terug te kunnen kijken op de resultaten van The Next City. Ontwerpers kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het verhogen van de Groningse leefkwaliteit: het centrale thema van de ontwerp-omgevingsvisie. Dat kan met een nieuw Gronings architectuurbeleid dat een duidelijke relatie heeft met de omgevingsvisie en veel ander gemeentelijk beleid dat direct of indirect de ruimte betreft: van woonvisie tot monumenten en van welzijn tot gezondheid. Architectuurbeleid is daarbij geen bijlage, maar hecht, prominent, verbindend en nauw verweven.

2. Architectuurbeleid gaat over zoveel meer dan architectuur

Het scheppen van gunstige voorwaarden voor de totstandkoming van ontwerp kwaliteit is sinds jaar en dag het belangrijkste doel van het (nationale) architectuurbeleid. De scope beperkt zich niet tot de architectuur: het behelst ook de schaalniveaus van de stedenbouw, landschapsarchitectuur en infrastructuur. Daarnaast heeft een goed architectuurbeleid aandacht voor de hardware en software. Dat betekent dat het niet alleen moet gaan over gebouwen, stenen en ontwerpers. Misschien wel veel belangrijker is de houding waarmee we vorm gaan geven aan The Next City. Wat dat betreft zou een nieuw architectuurbeleid de grondtoon moeten zetten waarmee we de komende jaren aan de stad gaan werken. En misschien verdient het ook een andere naam, al was het alleen maar omdat architectuurbeleid over zoveel meer gaat dan architectuur alleen.

3. Ontwerp als verbindende kracht

Het kan niet genoeg gezegd: ontwerpen is zoveel meer dan het tekenen van een gebouwtje op een groot vel papier. Het is ook een methode van onderzoek die helpt om tot goede, breed gedragen oplossingen te komen. Altijd gebeurt het in samenspraak met andere disciplines en – nadrukkelijk – ook met bewoners, opdrachtgevers en eindgebruikers. Vanuit deze definitie geloven we dat het ontwerp een enorme meerwaarde kan hebben voor de opgaven waar Groningen voor staat. Het ontwerp kan verbeelden, alternatieven laten zien, geloof en draagvlak creëren en zorgen voor verbinding en samenhang. Een dergelijke positionering van het ontwerp kan echt iets toevoegen.

4. Wat voor stad willen we zijn?

Als het architectuurbeleid de grondtoon bepaalt van The Next City, is het van belang samen vast te stellen wat voor stad we willen zijn. Natuurlijk is dat geen oproep tot een rigide recept met voorkeuren wat betreft bouwstijl. Veeleer zou het een verhaal moeten zijn dat

enthousiasme oproept en uitdaagt, en zodoende iedereen die aan deze stad werkt (of wil werken) inspireert en zachtjes 'de juiste' kant op duwt. Zo'n verhaal scheidt helderheid: zo doen we het in Groningen en hier willen we heen! Daarbij moeten we de ambitie hebben om van Groningen weer een architectuurstad te maken, in plaats van een stad met architectuur.

5. Hoe gaan we dat doen? Benoem het instrumentarium!

We kunnen nog zulke prachtige ambities hebben; belangrijk is ook hoe we het gaan doen. Daarom is het essentieel om binnen de context van een nieuw architectuurbeleid duidelijk de instrumenten te beschrijven waarmee we als stad aan onze leefomgeving kunnen 'sleutelen'. In feite vullen we daarmee de spreekwoordelijke gereedschapskist van het architectuurbeleid. Wat betreft de gemeentelijke tools kunnen we dan denken aan de kwaliteit van het eigen opdrachtgeverschap (tenders, aanbestedingen, prijsvragen) maar ook aan de wijze waarop de gemeente haar eigen grond en vastgoed inzet. Andere tools liggen op het vlak van welstand, de mogelijkheden die de omgevingswet biedt en de rijke Groninger manifestatietraditie. Verder is het stimuleren van het gesprek over ruimtelijke kwaliteit een instrument. Laten we gezamenlijk de tools benoemen en de gereedschapskist vullen.

6. Met liefde werken aan de stad

De enorme ruimtelijke opgave waar Groningen voor staat verdient het om liefdevol omarmd te worden. In deze stad moeten we geen genoegen nemen met vluchtige standaardoplossingen. Waarom? Omdat alle plekken die integraal en met aandacht en liefde ontworpen zijn als vanzelf boven komen drijven als de beste woon-, werk- en verblijfsplekken. Ze dragen een duurzame kwaliteit met zich mee die smaakkwesies ver overstijgt. Liefdevol betekent automatisch ook dat we bewust en met aandacht om moeten gaan met de historische context. De stad heeft een geheugen, met nadruk ook de naoorlogse stad. Dat geheugen moeten we niet ontkennen. We moeten ervan profiteren! We pleiten daarbij onder meer voor een 'her-pandregeling', waarbij bij de kwaliteit van het nieuwe altijd een meerwaarde moet hebben ten opzichte van hetgeen verdwijnt, zeker op die plekken waar het nu nog ontbreekt aan de gewenste Groningse leefkwaliteit.

7. Groningse eigenzinnigheid

Groningen is van oudsher een eigenzinnige stad als het om het ruimtelijk beleid gaat. We hielden na de oorlog lang vast aan vooroorlogse stedenbouwkundige principes. Niet vanuit conservatisme, maar vanuit een groot geloof in de stedelijke kwaliteit die deze principes met zich meebrachten. En ook verderop in de twintigste eeuw was Groningen vaak een eigenwijze voorloper. Neem de vroege adoptie van de stadsvernieuwing, het keren van de cityvorming, het Verkeerscirculatieplan, het omarmen van de compacte stad en de rijke traditie van architectuurmanifestaties die vanaf 1989 vorm kreeg. Eigenzinnigheid moet weer volop de ruimte krijgen. Niet alleen omdat we daarmee recht doen aan onze 'genen', maar ook – en misschien wel vooral – omdat eigenzinnigheid impliceert dat we bewuste keuzes maken en geen genoegen nemen met ingesleten patronen.

8. Slecht de barrières tussen onderzoek, beleid en (ontwerp)praktijk

Vormgeven aan de Groningse woonkwaliteit: dat is een taak van ontwerpers. Maar het ontwerp kan dat natuurlijk niet alleen. Goede oplossingen ontstaan vrijwel altijd in een interdisciplinaire dialoog. Daarom willen we vanuit het architectuurbeleid coalities slaan met andere disciplines en kennisvelden. Kan Groningen een echte City of Talent worden, waar de kennis- en onderzoekscapaciteit van onze kennisinstellingen op een vanzelfsprekende wijze doorwerken in het ruimtelijk beleid en de ontwerp en bouwpraktijk?

9. Aan de stad bouwen we samen: naar een architectuurbeleid van de stad

Aan de stad bouwen we samen; vanuit die constatering zou een nieuw architectuurbeleid veel meer moeten zijn dan alleen gemeentelijk. Het zou van de stad moeten zijn. Natuurlijk kan en moet de gemeente wel een voorzet doen. Maar zou het niet goed zijn wanneer het beleid door eenieder onderschreven zou kunnen worden? Wanneer het 'geadopteerd' wordt door zo veel mogelijk bouwende, ontwikkelende en ontwerpende partijen in de stad? Dan gaat het natuurlijk in de eerste plaats om belangrijke partners als de Groninger woningbouwcorporaties, kennisinstellingen als de RUG en de Hanzehogeschool en andere (grote) (semi-)publieke partijen. Daarnaast zou het interessant zijn om de club verder te verbreden naar de private markt. Wanneer iedereen meedoet en zijn of haar 'gereedschap' meeneemt, kunnen we Groningen samen nog beter, mooier, leefbaarder en interessanter maken dan de stad al is. En dat komt iedereen ten goede!

10. Bouwen is (ook) architectenwerk

De laatste jaren – misschien wel decennia – heeft het ontwerp terrein verloren. Het betrekken van een architect bij een ruimtelijke opgave is geen vanzelfsprekendheid. Kijk alleen al naar de versterkingsopgave, die vooral technisch aangevlogen wordt. De ingenieur is *in the lead*. Wiens schuld dat is? Nou, misschien wel onze eigen schuld. Uitzonderingen daargelaten is de architectuur de link met de maatschappelijke opgave wat kwijtgeraakt. We hebben ons de kaas van het brood laten eten. We zijn een losgezongen vakgroep geworden waar lang niet iedereen op zit te wachten; vaak omdat men gewoonweg niet weet welke waarde ons vak heeft. Natuurlijk is dit allemaal vrij scherp gesteld, maar er zit een kern van waarheid in. En dat is jammer, zeker gezien de waarde die ons vak kan hebben. Daarom willen we als vakgemeenschap weer proactief laten zien wat we waard zijn: dienstbaar aan de opgave maar overtuigd van de meerwaarde die we kunnen leveren. Een architectuurbeleid kan ons daarbij helpen. Bouwen is (ook) architectenwerk!